

KAVRAMSAL MAKALE

Zonguldak İli Endüstriyel Miras Turizmi Potansiyelinin Swot Analizi*

Doç. Dr. Hasan KÖŞKER, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Karadeniz Ereğli Turizm Fakültesi, Zonguldak, e-posta: hasankosker@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0662-8301>

Zafer ÖZBEY, Yüksek Lisans Öğrencisi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak, e-posta: zaferozbey1@hotmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1698-6268>

Öz

Günümüzde dünyanın farklı bölgelerinde işlevini yitiren birçok fabrika, makine, teçhizat, sanayi tesisi ve maden ocağı endüstriyel miras turizmi kapsamında yeniden bir bölgesel canlanma ve ekonomik kalkınma aracı olarak değerlendirilmektedir. Zonguldak; tarihi geçmişi, kültürel değerleri, endüstriyel zenginliği ve alternatif turizm olanaklarıyla endüstriyel miras turizmi açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Bu araştırmanın amacı; Zonguldak ilinin endüstriyel miras turizmi potansiyelini tespit etmek ve SWOT analizi ile ilin güçlü ve zayıf yönlerini, fırsat ve tehditlerini belirlemektir. Araştırma; Zonguldak'ın endüstriyel miras turizmi bakımından zengin bir potansiyele sahip olduğunu ortaya koymaktadır. İlin Türkiye'nin ilk maden şehirlerinden biri olması, birçok maden ocağı ve tarihi endüstriyel yapıya sahip olması en güçlü yönünü, ilde endüstriyel miras turizm bilincinin tam anlamıyla oluşamamış olması en zayıf yönünü oluşturmaktadır. Batı Karadeniz'de tur programlarının artması önemli bir fırsat olarak öne çıkmakta iken, endüstriyel miras öğelerinin tam anlamıyla korunamamasından kaynaklanan bozulma ve yok olma riski önemli bir tehdit oluşturmaktadır.

* Bu araştırmanın bir kısmı 21. Ulusal Turizm Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Endüstriyel Miras, Endüstriyel Miras Turizmi, Zonguldak.

Makale Gönderme Tarihi: 05.04.2022

Makale Kabul Tarihi: 01.07.2022

Önerilen Atıf:

Köşker, H. ve Özbey, Z. (2022). Zonguldak İli Endüstriyel Miras Turizmi Potansiyelinin Swot Analizi, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(7): 962-977.

**Journal of Social, Humanities and
Administrative Sciences**

2022, 5(7): 962-977. DOI:10.26677/TR1010.2022.1038

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

CONCEPTUAL PAPER

Swot Analysis of Zonguldak Provincial Industrial Heritage Tourism Potential

Associate Prof. Dr. Hasan KÖŞKER, Zonguldak Bülent Ecevit University, Karadeniz Ereğli Tourism Faculty, Zonguldak, e-mail: hasankosker@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0662-8301>

Zafer ÖZBEY, MSc. Student, Zonguldak Bülent Ecevit University, Social Sciences Institute, Zonguldak, e-mail: zaferozbey1@hotmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1698-6268>

Abstract

Today, many factories, machinery, equipment, industrial facilities and mines that have lost their function in different parts of the world are again considered as a regional revival and economic development tool within the scope of industrial heritage tourism. Zonguldak; With its historical background, cultural values, industrial wealth and alternative tourism opportunities, it has an important potential in terms of industrial heritage tourism. The purpose of this research; To determine the industrial heritage tourism potential of Zonguldak province and to determine the strengths and weaknesses, opportunities and threats of the province with SWOT analysis. The research reveals that Zonguldak has a rich potential in terms of industrial heritage tourism. The fact that the province is one of the first mining cities in Turkey and has many mines and historical industrial structures is its strongest point, while the fact that the industrial heritage tourism awareness has not been fully formed in the province is its weakest aspect. While the increase in tour programs in the Western Black Sea Region stands out as an important opportunity, the risk of deterioration and extinction due to the inability to fully protect the industrial heritage items poses a significant threat. Conserving the industrial heritage resources in Zonguldak and transforming them into a touristic product will contribute to the sustainability of the industrial identity of the province and the development of industrial heritage tourism.

Keywords: Industrial Heritage, Industrial Heritage Tourism, Zonguldak.

Received: 05.04.2022

Accepted: 01.07.2022

Suggested Citation:

Köşker, H. and Özbey, Z. (2022). Swot Analysis of Zonguldak Provincial Industrial Heritage Tourism Potential, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 5(7): 962-977.

GİRİŞ

Endüstri devrimi; ekonomi başta olmak üzere, üretim süreçlerini, insanların yaşam tarzlarını ve toplumsal yapıyı derinden etkileyerek yeni bir süreci başlatmıştır. Geleneksel yöntemlerle gerçekleştirilen üretim faaliyetleri kaybolmaya başlarken otomasyon sistemine geçilmesiyle birlikte yeni fabrika ve tesisler kurulmaya başlanmış, ulaşım kanalları ve pazarlama ağının gelişmesi ise üretim yapılan tesis sayısının artmasını sağlamıştır (Köksal, 2012). Ancak 20. yüzyılın ikinci yarısında başlayan çevrecilik hareketi, yeni sanayi teknolojilerinin gelişmesi (Kaya ve Yılmaz, 2018) ve 1980'lerden sonra yaşanan küresel ekonomik gerileme, şiddetli uluslararası rekabet ve endüstrilerin hızla değişen yapısı, dünya çapında büyük sanayi şehirlerinde kullanılmayan atıl endüstriyel arazi ve tesislerin oluşmasına neden olmuştur (Peng ve Tzeng, 2019: 921). İlk zamanlarda bilinçsizlik ve yanlış koruma yöntemleri nedeniyle endüstriyel yapılara yönelik büyük bir tehdit oluşmuştur. İlerleyen yıllarda kullanım dışı kalan bu yapılar endüstri tarihinin tanıkları olarak kabul edilmeye başlanmış (Karıptaş vd., 2015: 512) ve bu tesislerin tarihi dokusunun nasıl korunacağı ve bunların nasıl değerlendirileceği düşünülmeğe başlanmıştır (Elhan, 2009). İlk olarak Britanya'nın öncülüğünde başlatılan daha sonra birçok ülke, kişi ve gruplar tarafından endüstri mirasının korunmasına yönelik örgütlemeler ve topluluklar oluşturulmuştur. Bu bağlamda 1973 yılında Birinci Endüstri Alanlarını Koruma Kongresi, 1975'te ikincisi ve 1978'de üçüncüsü düzenlenmiştir (Şekerci ve Akıner, 2021: 151). United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization-UNESCO da yol gösterici bir rol üstlenerek insanlık tarihi için önemli olan bazı endüstriyel tesisleri, maden ve taş ocaklarını dünya miras alanı olarak koruma altına almıştır (Jones ve Munday, 2001: 585). 1978 yılında Polonya-Wieliczka'daki tuz maden ocakları dünya miras listesine giren ilk endüstriyel varlık olarak geçmektedir (Saner, 2012: 56).

Son zamanlarda İngiltere, Almanya, Hollanda, Belçika, Avusturya, İspanya ve İtalya gibi Avrupa ülkeleri başta olmak (Yılmaz, 2014: 212) üzere birçok ülkede endüstriyel tesisler ve maden ocakları kültürel mirasın bir parçası olarak korunmakta (Edwards ve Llurdés, 1996) ve endüstri mirası kapsamında yeniden değerlendirilerek endüstriyel miras turizmi adı altında pazarlanmaktadır (Peng ve Tzeng, 2019). Böylece çürümeye terk edilmiş veya kullanılmayan endüstriyel tesis, makine, teçhizatlar ile maden ocakları gibi endüstriyel alanlar yenilikçi bir yaklaşımla turistik bir ürüne dönüştürülmektedir (Kaya ve Yılmaz, 2018). Kültürel miras turizminin bir alt kolu olarak karşımıza çıkan endüstriyel miras turizmi; geçmiş dönemlerin üretim faaliyetleri dikkate alınarak inşa edilen binalar, mekânlar ve yapıların maksimum fayda ile geri kazandırılması sürecini olumlu yönde etkileyerek turizmin çeşitlenmesine katkı sağlamaktadır (The World Tourism Organization-UNWTO, 2011). Öte yandan endüstriyel miras turizminin canlanması endüstriyel tesislerin kapanmasıyla işini kaybetmiş olan yerel halkın moral ve motivasyonu artırmakta onlara ekonomik ve kültürel olarak yeni fırsatlar sunmaktadır (Xie, 2006 :1322).

Zonguldak sahip olduğu taş kömürü ocakları, maden bölgeleri, tarihi yapıları ve terk edilerek atıl durumda bırakılan üretim alanları ile önemli bir endüstriyel miras turizmi potansiyeline sahiptir. Bu çalışmada; Zonguldak'ın endüstriyel miras turizmi potansiyelinin tespit edilmesi ve SWOT analizi ile mevcut durumun ortaya konulması ve bazı çıkarımlarda bulunulması amaçlanmaktadır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Endüstriyel Miras

Endüstriyel miras; önceki dönemlerden kalan endüstriyel süreçlerden kaynaklanan insan yapımı siteler, binalar, mimari yapılar, endüstriyel peyzajlar, tesisler, ürünler ve süreçlerle ilgili

dokümantasyonu ifade eder (Xie, 2006: 1321). Nizhny Tagil Endüstri Mirası Tüzüğü, endüstriyel mirası kültürel miras kapsamında ele almaktadır. Tüzük endüstri mirası; tarihsel, teknolojik, sosyal, mimari ve bilimsel değere sahip endüstri kültürüne ait somut ve somut olmayan kalıntılar olarak tanımlamaktadır. Endüstri mirasının tanıtımında ve korunmasında turizmin ve müzelerin üstlendiği role dikkat çekilmekte ve bu mirasın yerel halk tarafından benimsenmesinin önemine vurgu yapılmaktadır (Kıraç, 2013: 12). Endüstri miras odaklı olarak 1978 yılında kurulan ilk uluslararası örgüt olan The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage-TICCIH (Saner, 2012: 55), 2003 yılı tüzüğünde endüstriyel mirasın tarihi, teknolojik, sosyal mimari veya bilimsel değeri olan endüstriyel kültür kalıntılarında oluştuğunu ifade etmektedir. Bu kalıntıların; bina ve makineler, atölyeler, değirmenler ve fabrikalar, madenler ve işleme-arıtma tesisleri, depolar ve mağazalar, enerjinin üretildiği, iletildiği ve kullanıldığı yerler, ulaşım ve tüm altyapısı ile sosyal faaliyetler için kullanılan konut, ibadet veya eğitim gibi alanlardan oluştuğu belirtilmektedir (www.ticcih.org). Tüzükten de anlaşılacağı üzere endüstriyel miras sadece bina, makine gibi mekanik aletlerden ibaret olmayıp, endüstriyel bölgelerdeki yeraltı ve yerüstündeki sosyal yaşama ait tüm elemanları kapsamaktadır.

Tanyeli (2000), endüstriyel mirasın kültürel mirasla iç içe olduğunu ve farklı açıdan tanımının yapıldığını vurgulamaktadır. Endüstriyel mirası, çeşitli üretim araçlarıyla ve otomasyon sistemleriyle mal ve hizmet üretiminin gerçekleştirildiği kendine özgü mimariden oluşan yapılar olarak tanımlanabileceğini ifade etmektedir. Saner (2012) endüstriyel mirası; belirli bir tarihsel niteliğe ve öneme sahip eski endüstri yapılarının, alanlarının ve bunlarla ilişkili her çeşit varlığın kendisi olarak tanımlamaktadır.

Teknolojik gelişmeler farklı endüstriyel dönemlerin oluşumunu beraberinde getirmiştir. Bu gelişmelerle birlikte geleneksel üretim yöntemleri ve kullanım dışı kalan binalar ve tesisler işlevini yitirerek faaliyette oldukları dönemin ruhunu ve değerini yansıtmaları bakımından hafızalarda yer edinmişlerdir. Bu nedenle bahsedilen endüstriyel miras öğeleri değerli kültürel miras ürünleri olarak kabul edilmektedir (Gülay, 2019: 9). Endüstriyel dönemlerde ekonominin bel kemiği olan endüstriyel miras alanları ve yapıları, endüstriyel miras turizmini geliştirmek için bir kaynak oluşturmaktadır. Bu kaynakların turistik bir ürüne dönüştürülmesi, endüstriyel geçmişin değerini artırmakla birlikte eski endüstri alanlarının yeni bir karakterle şekillenmesini sağlamaktadır (Güdü Demirbulat ve Saatçi, 2020: 35). Böylece yerel halkın geçmişinin ve yaşadığı çevrenin izleriyle yaşatılması da sağlanmış olacaktır.

Endüstriyel Miras Turizmi ve İlgili Çalışmalar

Endüstriyel miras turizmi; işlevini yitiren endüstriyel olmaktan çıkan yapıların mevcut kullanımından farklı olarak turistik bir çekiciliğe dönüştürülerek kullanılmasını ifade eder (Xie, 2006: 1322). Endüstriyel miras turizmi ve endüstriyel alanlarının turizm amaçlı değerlendirilmesi 1980'li yıllarda İngiltere'de ortaya çıkmıştır. 1990'lı yıllardan itibaren kent ölçeğindeki bölgesel yeniden yapılandırma stratejisi kapsamında ekonomik ve sosyal bir kalkınma aracı olarak görülmeye başlanmıştır (Kıraç, 2013). 1999 yılında Almanya'da Ruhr Havzası'nda endüstriyel miras turizmine yönelik "Endüstriyel Miras Rotası" adı altında tur rotaları oluşturulmuştur. İlerleyen yıllarda endüstriyel miras turizmi bilincinin oluşturulmasına ve kullanım dışı olan sanayi alanlarının turizm bağlamında değerlendirilmesine yönelik faaliyetlerin yoğunlaştığı görülmektedir (Yazgan, 2013). Endüstriyel miras turizmi yaygınlaşmasıyla birlikte, sanayileşmede gelişim gösteren bölge ve şehirlerde önemli endüstriyel kalıntılar değer kazanmıştır. Bu yapıların korunarak restore edilmesi değerli varlıklara dönüşmesine ve yeni bir kimliğe bürünerek endüstriyel miras turizm alanı kapsamına girmesine olanak sağlamıştır (Yang, 2017). Terk edilerek atıl durumda bırakılan varlıkların endüstriyel miras olarak

değerlendirilmesi ve turizme kazandırılması bölgenin turizm arz çeşitliliğinin artmasına katkı sağlamaktadır.

Endüstri alanlarının turizm ürünü olarak pazarlanması, bölgenin korunması ve yeniden yapılanması açısından yardımcı bir araç konumunda bulunmaktadır (Edwards ve Llurdés, 1996). Endüstriyel miras varlıklarının turizm endüstrisi içerisinde yer almaya başlaması turizmin çeşitlendirilmesine, destinasyonların markalaşmasına, binaların ve alanların farklı tematik kullanımları ile ziyaretçilerin ilgisini çekmesine, elde edilen turizm gelirlerinin artmasına (Uysal, 2018: 330), bölgesel istihdama ve ekonomiye katkı sağlamaktadır (Hashimoto ve Telfer, 2017). Endüstriyel miras turizmi, farklı arayışlar içerisinde olan ve eski sanayi merkezlerini ve maden ocaklarını ziyaret eden turistleri tarihi yolculuğa çıkararak (Xie, 2015; Vargas-Sánchez, 2015) onlara nostaljik ve yeni deneyimler sunmaktadır (Xie, 2006). Ayrıca terk edilen sanayi alanları ve yapıların eski imajını kazanmasına yardımcı olmakta, bölgenin turist profilinin çeşitlenmesini sağlamaktadır (Kaya ve Yılmaz, 2018).

Endüstriyel miras turizmi ile ilgili literatür incelendiğinde endüstriyel mirasın önemli bir turistik arz kaynağı oluşturduğu, bu mirasın özgün kimliğinin korunarak yaşatılması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması gerektiği anlaşılmaktadır (Peng ve Tzeng, 2019; Demirbulat ve Saatçi, 2020; Funk ve Pashkevich, 2020). Dünyada endüstriyel mirasın turistik bir ürün olarak nasıl kullanıldığına ve nasıl kullanılabileceğine yönelik model önerilerine rastlanmaktadır. Xie (2006) Amerika'da Ohio'nun kuzeybatısında yer alan Toledo şehrine yönelik ulusal tarihi jeep müzesinde bir vaka çalışması yapmıştır. İşlemeyen ve terk edilmiş tesis ve alanlarda işlerini kaybetmiş olan yerel halkın moral ve motivasyonunun bozulduğunu, endüstriyel miras turizminin canlanmasının buralarda yaşayan yerel halkın moral ve motivasyonunu artırdığını, onlara ekonomik ve kültürel olarak yeni fırsatlar sunduğunu ifade etmektedir. Hospers (2002), eski sanayi sitelerinin turistik amaçlı restore edilmesi ve işletilmesinin bölgesel yenilenme için yararlı bir strateji olarak görüldüğünü, endüstriyel miras turizminin Avrupa hizmet sektörü için ilginç ve yeni bir kombinasyon olabileceğini ifade etmektedir. Büyükarıslan ve Güney (2013), işlevini yitiren endüstriyel yapıların yapısal özelliklerinin korunarak endüstriyel miras turizmi bağlamında yeniden işlevlendirilerek değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Böylece bu yapıların yok olmasının engellediğini, çevre kirliliğinin de önüne geçildiğini ve işlevini yitiren endüstriyel yapılar yeniden ekonomik bir kaynak haline dönüşebildiğini vurgulamaktadır.

Xie (2015), endüstriyel olmaktan çıkan alanların turistik bir çekicilik unsuru olduğunu ve turistlerin nostaljik deneyimler yaşamalarına olanak sağladığını ifade etmektedir. Bu bağlamda bu yapıların endüstriyel miras turizmi bağlamında değerlendirilmesini önermektedir. Kariptaş vd. (2015), işlevini yitiren endüstriyel yapıların yaşatılmasının destinasyon için olumlu getirilerinin olacağını ve bu yapıların özgün işlevlerinin unutturulmadan yeni işlevlerle değerlendirilmesi gerektiği ifade etmektedir. Öte yandan eski endüstriyel yapıların destinasyonun tanıtımına da katkı sağlayacağını, destinasyona canlılık verme anlamında çok etkileyici olduğunu ve destinasyon için bir endüstriyel turizm alanı açacağını vurgulamaktadır. Coratza vd. (2018), dünyanın en büyük taş ocağı olarak kabul edilen Rio Delle Rocca Vadisi yakınlarındaki Sassuolo Seramik Karo Bölgesi yakınlarındaki terk edilmiş taş ocağının vadinin özgün görünümünü derinden etkilemesine rağmen, taş ocağı alanının ve çevresinin jeolojik, biyolojik ve endüstriyel mirasının bir arada turistik açıdan değerlendirilebileceğine yönelik bir model önerisinde bulunmuşlardır.

Funk ve Pashkevich (2020), endüstriyel mirasın korunması gerektiğini, sanayi sonrası durgun olan bölge ekonomileri için endüstriyel mirasın bir araç olarak değerlendirilebileceğini belirtmektedir. Bu bağlamda endüstriyel miras turizminin önemli bir seçenek olduğu ifade edilmektedir. Peng ve Tzeng (2019), endüstriyel miras turizminin son yıllarda popüler bir hale geldiğini, endüstriyel mirasın turistik bir ürün olarak değerlendirilmesi gerektiğini öne

sürmektedir. GÜDÜ Demirbulat ve Saatçi (2020), endüstriyel mirasın kültürel mirasta olduğu gibi özgün kimliğinin korunarak sürdürülebilirliğinin sağlanmasının gerektiğini vurgulamaktadır. Türkiye’de eski endüstriyel fabrikaların ve binaların bir kısmının enerji müzesi, endüstri müzesi, maden müzesi gibi farklı adlarla müzelere dönüştürülerek değerlendirildiğini, çoğunun ise değerlendirilemediğini ifade etmektedir. Şekerci ve Akıner (2021), Almanya’nın endüstriyel yapıları, üretimin sembolü ve anıtsal yapılar olarak gördüğünü ve koruduğunu, bu yapıları turizm bağlamında endüstri müzesi olarak veya sanat, kültür, eğlence, rekreasyon merkezi ve gezi alanı olarak değerlendirdiğini belirtmektedir.

Zonguldak İlinin Endüstriyel Miras Turizm Potansiyeli

Zonguldak; Batı Karadeniz Bölümü’nde, Karadeniz’e kıyısı olan ve Türkiye’nin sanayileşme hamlesinde yer alan önemli bir ilidir. Buranın endüstri tarihi 1829’da taş kömürün bulunması ve 1840’lı yıllarda madencilik faaliyetlerinin başlamasına kadar dayanmaktadır. Zengin taş kömürü yataklarının bulunmasıyla birlikte demir-çelik endüstrisi ve madencilik faaliyetleri oldukça gelişmiştir. Madenlerin faaliyete geçmesiyle birbiri ardına açılan kömür ocakları, bölgenin ekonomik ve sosyal koşullarını etkilemiş, ili göç alan bir yerleşim ve sanayi bölgesine dönüştürmüştür (Batı Karadeniz Turizm Master Planı, 2020). Zengin kömür havzaları, kömür hazırlama tesisleri, devasa yeraltı siloları ve demir yolları, konveyör bantlardan oluşan ulaşım ağı, limanlar (Karabağ ve Şenel, 2019), maden ocakları, sanayi yapıları ve farklı üretim alanları Zonguldak’ın köklü bir endüstriyel geçmişe sahip olduğunu göstermektedir. Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (BAKKA) tarafından hazırlanan Batı Karadeniz Turizm Master Planı (2020) ve Batı Karadeniz Bölgesi Endüstri Mirası Öğelerinin Araştırılması Raporu’nda (2021) Zonguldak ili sınırları içerisinde toplam 137 adet endüstriyel miras ögesi tespit edilmiştir. Bunlardan bazılarını aşağıda yer verilmiştir:

Fener Mahallesi: Zonguldak’ın tarihsel, kültürel ve doğal değerlerine sahip “Kentsel ve III. Derece Doğal Sit Alanı” olarak tescil edilen eski bir endüstriyel miras alanıdır. Konutları, lojmanları, lokalleri, deniz kıyısındaki sosyal alanları ve kamu binalarını bünyesinde bulunduran mahallede yaşam günümüzde aktif olarak devam etmektedir.

Üzülmez Kültür Vadisi: İçerisinde ana kömür üretim sahası, Asma Lavuarı ve Atölyesi, Karaelmas Maden Şehitleri Müzesi, Karabük Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından sanayi mirası olarak koruma altına alınan Kok Fabrikası ve Bacası gibi yapıların bulunduğu bir alandır. Tarihi kalıntı olarak değerlendirilen bu yapılar, endüstriyel miras turizmi açısından önemli bir potansiyel oluşturmaktadır.

Çatalağzı: Bünyesinde Çatalağzı Lavuarı, Işıkveren (ÇATES-A) Termik Santrali ve Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları (TCDD) Çatalağzı Demiryolu Tesisleri olmak üzere farklı sanayi türlerini barındıran bir yerleşkedir. Gelişmekte olan Türkiye sanayisinin artan elektrik enerjisi açığını karşılamak için Çatalağzı Termik Santrali (ÇATES-A) 1946 yılında faaliyetine başlamıştır. Tesis, yapıldığı yıllarda Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk büyük termik santrali olarak hizmete açılmıştır. 1991 yılında ekonomik ömrünü doldurduğu gerekçesi ile servis dışı bırakılmıştır. Yeni inşa edilen santralden sonra bu tesisin fonksiyonu bitmiş, iç demir aksamu satılmıştır. Cumhuriyetin en önemli endüstriyel miraslarından olan Çatalağzı Termik Santrali yıllardır atıl durumdadır.

Zonguldak Limanı ve Çevresi: Zonguldak Limanı ve arkasında yer alan kent merkezi olarak belirtilen bölgede liman ve yükleme sahasının yanında Merkez Lavuarı, Çaydamar İşletmesi, Türkiye Taş Kömürü (TTK) Maden Makinaları Fabrikası, Zonguldak Garı, Fevkanı Köprüsü ile kentteki üretimle bağıntılı olarak karayolu, demiryolu ve denizyolu ulaşımı ve bunlarla ilişkili

servis alanları bulunmaktadır. Tescillenerek yasal olarak koruma altına alınan ildeki az sayıdaki endüstri yapılarından olan Merkez Lavuarı, 2006 yılında kısmen yıkılmış olup sadece üç kulesi, bir yer altı silosu ve bir trafo istasyonu ayakta kalmıştır.

Karadeniz Ereğlisi ve Çevresi: Karadeniz Ereğli, Zonguldak ilinin önemli sanayi yapılarını bünyesinde barındıran ve hala faaliyette olan Ereğli Demir Çelik Fabrikasıyla ülke ve bölge ekonomisine katkı sağlayan bir ilçesidir. Bu bölgede Ereğli Limanı ile Zonguldak arasındaki deniz yolu ulaşımını düzenlemek için yapılmış ve önemli bir endüstriyel miras olarak kabul edilen Ölüce Deniz Feneri bulunmaktadır. Ayrıca ilçenin Kandilli Beldesi'nde yer alan TTK Armutçuk İşletmesi'ne ait kömür madenleri ve yapılar bölgenin önemli endüstri miras alanlarıdır. Kömürün ulaşımı için oluşturulan demiryolu ağı ve TCDD Lokomotif Bakım ve Onarım Atölyesi de ilçedeki önemli endüstriyel miras öğelerindedir.

Çaycuma ve Filyos: Zonguldak'ın en doğusunda Filyos Nehri üzerinde bulunan bu iki yerleşim yerinde iki önemli endüstriyel tesis bulunmaktadır. Filyos kıyısında Ateş Tuğla Fabrikası, Çaycuma'da SEKA Kâğıt Fabrikası bulunmaktadır. Bu fabrikalar, bölgenin ekonomik ve sosyal gelişiminin yanında kültürel dönüşümüne de önemli katkı sağlamaktadır.

Karaelmas Maden Şehitleri Müzesi (Zonguldak Maden Müzesi): Zonguldak kentinin madencilik tarihine ışık tutan Karaelmas Maden Şehitleri Müzesi, Üzülmüş Müesseses Müdürünün evi olarak kullanılan yapının müzeye dönüştürülmesiyle oluşturulmuştur. Müzede kentin endüstriyel tarihine ışık tutacak çeşitli sergi elemanları, işçilerin kullandığı araç gereç ve malzemeler sergilenmektedir. Böylece ziyaretçiler, madencilik faaliyetlerini sembolik olarak deneyimleme olanağına erişebilmektedir. Öte yandan Türkiye'nin ilk ve tek maden müzesi olan Zonguldak Maden Müzesi'nin 2022 yılı ocak ayında Avrupa Endüstriyel Miras Rotası'na (ERIH) üyeliği kabul edilmiştir. Bu üyeliğin, kentin taşkömürüyle ön plana çıkan tarihinin uluslararası zeminde bilinirliğinin artmasına ve kentin markalaşarak tanıtım faaliyetlerinin sağlam temeller üzerine atılmasına önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir (www.bakka.gov.tr). ERIH, Avrupa'nın 30 ülkesinde 300'den fazla üyesi olan endüstriyel mirasın korunması, tarihsel öneme sahip yerlerde ziyaretçi deneyimi sunması, özellikle sanayileşmeden etkilenen yapı ve alanların endüstriyel geçmişi hakkında ayrıntılı bilgi sunması, endüstriyel miras öğelerinin korunmasına teşviki ve iş birliğine yönelik bir ağıdır (www.erih.net).

Aşağı Kandilli Endüstri Mirası: Zonguldak ili Karadeniz Ereğli ilçesi Kandilli Beldesi sahilinde bulunan TTK'ya ait olan Varagel ve çevresindeki endüstriyel yapılar Zonguldak'ın endüstri mirasının en önemli öğelerindedir.

Uzun Mehmet Anıtı: Karadeniz Ereğli'nin Köseagzı Köyü'nden olan Bahriyeli Uzun Mehmet, Köseagzı Neyren Deresi bölgesinde taş kömürünü bulmasından sonra Zonguldak, kömürün simgesi haline gelmiştir. Bu eser, Zonguldak'ı temsil eden üç şehit (madenlerin ilk kurbanı ve efsanevi ismi Uzun Mehmet, şehit asker ve şehit madenci) anısına yapılmış bir anıttır.

TTK Karadon İşletmesi: Günümüzde aktif bir kömür madeni işletmesi olarak kullanılmaktadır. 150 yıl boyunca kullanılabilir bir kömür rezervi olduğu düşünülen bu bölge bünyesinde yeni ve eski üretim tesislerini ve idari binaları barındırmaktadır. Bu alanda inşa edilen Karadon Sineması, filmlere sahne olmuş ve dönemin gençlerinin toplanma mekânı haline gelmiştir.

Şarjömen Rapid İskelesi: Zonguldak limanı içerisinde Şarjömen ismiyle bilinen anıtsal değeri olan iskele, işlevi bakımından yükleme/doldurma anlamına gelmektedir. Bir asırdan fazla bir süreden beri varlığını sürdüren bu yapı, havzada üretilen ve demiryoluyla limana getirilen kömürleri limandaki vapurlara yüklemek için yapılmıştır. İlerleyen zaman içinde kömür dışındaki yükler de buradan gemilere yüklenmeye başlanmıştır. Kalker taşının yontularak işlenmesiyle ilgili yapılan iskele, döneminin özgün bir endüstriyel yapı örneğidir.

Zonguldak ilinin endüstriyel miras öğeleri ağırlıklı olarak Fener Mahallesi, Üzülmaz Kültür Vadisi, Çatalağzı, Zonguldak Limanı ve çevresi, Çaycuma, Filyos, Karadeniz Ereğli ve çevresinde yoğunlaşmaktadır. Zonguldak'ta öne çıkan endüstriyel miras öğeleri Tablo 1'de ayrıntılı olarak yer almaktadır.

Tablo 1. Endüstriyel Miras Turizmi Potansiyel Yapı, Alan ve Sitler

Fener Mahallesi *Varagel Tüneli (Fener Tünelleri) *Türkiye Taş Kömürü -TTK Genel Müdürlüğü *TTK Yayla Konağı Konukevi *A Tipi Konukevi *Spor Tesisleri *Sosyal Tesisler *Lojmanlar ve Lokaller
Üzülmaz Kültür Vadisi *Üzülmaz Eski Lavuar Binası *Asma Lavuarı ve Atölyesi *Eski Kok Fabrikası Bacası *Konukevi (Rombaki Konağı) * Karaelmas Maden Şehitleri Müzesi (Zonguldak Maden Müzesi)
Çatalağzı *Çatalağzı Lavuarı *Işıkveren (ÇATES-A) Termik Santrali * TCDD Çatalağzı Demiryolu Tesisleri
Zonguldak Limanı ve Çevresi *Liman ve Yükleme Sahası *Merkez Lavuarı *TTK Maden Makinaları Fabrikası *Zonguldak Garı *Fevkani Köprüsü *Çaydamar İşletmesi
Karadeniz Ereğlisi ve Çevresi *Ereğli Demir Çelik Fabrikası *Ölüce Deniz Feneri *TTK Armutçuk İşletmesi *Çamlı, Alacağzı ve Kandilli Kömür Madenleri *TCDD Lokomotif Bakım ve Onarım Atölyesi
Çaycuma ve Filyos *Filyos Ateş Tuğla Fabrikası *Çaycuma SEKA Kâğıt Fabrikası
Karaelmas Maden Şehitleri Müzesi
Aşağı Kandilli Endüstri Mirası
Uzun Mehmet Anıtı
TTK Karadon İşletmesi
Şarjömen Rapid İskelesi

Kaynak: Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (2021). TR81 Batı Karadeniz Bölgesi endüstri mirası öğelerinin araştırılması raporundan derlenmiştir.

BAKKA, Zonguldak'ın endüstriyel miras potansiyelinin turistik bir ürün olarak değerlendirilebilmesi ve geliştirilebilmesi için koruma, kentsel tasarım, ulaşım, eğitim ve

markalaşma adı altında 5 ana projenin hayata geçirilmesine çalışmaktadır. Ayrıca mevcut olan 2 tur rotasına 5 tur rotasının daha entegre edilmesini planlanmaktadır (BAKKA, 2021). Söz konusu rotalar şunlardır:

Koruma projeleri kapsamında Çatalağzı Lavuarı çevresindeki endüstriyel mirasa konu olan yapıların karakteristik özellikleri ile korunarak müzeye dönüştürülmesi planlanmaktadır. Cumhuriyet döneminde inşa edilen ve ilk enerji santrali olarak faaliyet gösteren Çatalağzı Termik Santrali'nin endüstriyel mirasın önemli tanıklarından biri olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple yapının koruma altına alınarak Işıklar Sanayi Müzesi'ne dönüştürülmesinin bölgenin endüstriyel miras turizminin gelişmesinde önemli bir rol oynayacağı tahmin edilmektedir. Kentsel sit alanı olarak tanımlanan Fener Mahallesi içerisindeki yapılardan A Tipi Konukevinin işlevine uygun şekilde yeniden kullanımının sağlanması ve butik bir otele dönüştürülmesi planlanmaktadır. Çaydamar İşletmesi ve çevresinde atıl durumda bulunan yapılar; bölgenin yaşantısını, tarihi dokusunu ve kömürle olan ilişkisini aktarmaktır. Bu bölgenin korunarak kente gelen ziyaretçilerin bölgedeki madencilik kültürünü deneyimlemeleri için yaşayan bir müzeye dönüştürülmesi planlanmaktadır.

Karadeniz Ereğli ile Zonguldak arasında bulunan Kandilli Bölgesi'nde TTK'ya ait önemli endüstriyel yapı ve alanlar bulunmaktadır. Deniz kıyısında olan bu alanda butik bir otelin inşa edilmesi planlanmaktadır. Ayrıca Çamlı Bölgesi'nin yeşil bitki örtüsüne sahip olması, bu bölgedeki endüstriyel miras alanlarının doğayla iç içe olması yürüyüş ve bisiklet rotaları için uygun bir potansiyel oluşturmaktadır. Bu bölgede endüstriyel miras alanlarının keşfedebileceği bir endüstriyel arkeoloji parkının da turizme kazandırılması düşünülmektedir. Bununla birlikte Kandilli çevresindeki Kireçlik ve Alacağzı'ndaki plaj alanlarının düzenlenmesinin deniz turizmine ve endüstriyel miras turizmine katkı sağlayacağı beklenmektedir. Kandilli-Zonguldak-Çatalağzı karayollarının iyileştirilerek hizmete açılması ulaşım ağının gelişmesine ve turizm hareketliliğinin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Eğitim alanında önerilen projelerden en dikkat çeken maden şehitlerinin ailelerinin endüstri mirası turizminde istihdam edilmesinin amaçlanmasıdır. Bu projeye çeşitli maden kazalarında şehit olan maden işçilerinin aile üyelerinin sosyal anlamda desteklenmesi, kömürün oluşturduğu olumsuz algının iyileştirilmesi ve endüstriyel turizm aracılığıyla yeni iş imkânlarının sağlanması amaçlanmaktadır. Bölgede endüstriyel mirası araştıracak araştırmacıları desteklemek, endüstriyel miras envanterini ve arşivini oluşturmak, çeşitli koruma programlarını geliştirmek, farklı yapıdaki sit alanlarını tespit etmek, endüstriyel miras ile ilgili toplantılar düzenlemek ve endüstriyel miras alanlarını çevresiyle bir bütün olarak değerlendirmek amacıyla Kömür Havzası Araştırma Enstitüsü kurulması önerilmektedir.

Markalaşma alanındaki öneriler incelendiğinde; endüstri mirası kapsamında UNESCO Dünya Kültür Mirası listesine ve UNESCO Öğrenen Şehirler Ağı'na üyelik başvurularının yapılması planlanmaktadır. Markalaşma sürecine katkı sağlayabileceği düşünülen diğer önemli bir konu ise UNESCO Küresel Jeopark Ağı Zonguldak Kömür Jeoparkı projesidir. BAKKA ve Zonguldak İl Özel İdaresi'nin iş birliği ile Zonguldak'ı UNESCO Küresel Jeopark Ağı'na dahil etme başvurusu 2018 yılında yapılmış ve 25 Haziran 2021'de UNESCO Küresel Jeopark adaylığı resmen başlatılmıştır (www.zonguldak.gov.tr).

Zonguldak'ta endüstriyel miras turizmi rotalarının geliştirilmesi için Zonguldak Endüstri Mirası Rotası ve Kömüre Giden Demiryolu (Yeşil Rota) adıyla demiryoluyla gezilebilecek iki ayrı tur rotasının oluşturulması planlanmaktadır. Diğer taraftan Batı Karadeniz Endüstri Rotası, Karabük-Zonguldak Rotası, Kozlu-Üzülmez Rotası, Çaycuma-Filyos-Bartın Rotası ve Ereğli-Kandilli Rotası gibi alternatif tur rotaları da önerilmektedir. Planlanan bu projeler ve düşünülen tur rotaları vasıtasıyla Zonguldak'ta endüstriyel miras turizminin gelişmesi ve kentin

tanınırlığının artırılması hedeflenmektedir. Zonguldak'ta planlanan proje ve hayata geçirilmesi düşünülen tur rotası önerileri Tablo 2'de ayrıntılı olarak yer almaktadır.

Tablo 2. Endüstriyel Miras Turizmi Proje ve Tur Rotası Önerileri

PROJE ÖNERİLERİ
1. Koruma Projeleri *Çatalağzı Lavuarı Bölge Müzesi *Işıkveren Sanayi Müzesi *Demir Çelik Müzesi *Merkez Atölyeleri'nin Üniversite Kampüsü ve Kuluçka Merkezi Olarak Yeniden Düzenlenmesi *A Tipi Konukevi'nin Butik Otele Dönüştürülmesi *Yenişehir Kültür Merkezi'nin Yenilenmesi *Rombaki Köşkü
2. Kentsel Tasarım Projeleri *Çaydamar Yaşayan Müzesi *Yenişehir Mahallesi'nin Yenilenmesi *Kandilli ve Çevresinin Turizm Bölgesi Olarak Geliştirilmesi *Kandilli Butik Oteli ve Çamlı Endüstri Arkeolojisi Parkı *Kireçlik ve Alacaağzı'nın Plaj Turizmi için Düzenlenmesi
3. Ulaşım Projeleri *Kandilli ve Çevresindeki Karayollarının Yenilenmesi *Zonguldak-Çatalağzı Karayolu'nun İyileştirilmesi
4. Eğitim Projeleri *Maden Şehitlerinin Ailelerinin Endüstri Mirası Turizminde İstihdam Edilmesi *Farklı Gruplara Yönelik Bilgilendirme Turları ve Farkındalık Çalışmaları *Kömür Havzası Araştırma Enstitüsü
5. Markalaşma Projeleri *UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesine Başvuru (Endüstri Mirası Odağında) *UNESCO Öğrenen Şehirler Ağı'na Başvuru (Endüstri Mirası Alanında) *UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı'na Başvuru (Edebiyat Alanında) *Avrupa Endüstri Miras Rotasına (ERIH) Üyelik *Zonguldak'ın Endüstri Mirasında Kentsel Sit Olması *Tarihi Kentler Birliğine Üyelik
6. Endüstriyel Miras Turizminin Rota ve Tur Tasarımları Mevcut Endüstri Mirası Rotaları *Zonguldak Endüstri Mirası Rotası *Yeşil Rota (Kömüre Giden Demiryolu) Uygulanabilecek Rota Önerileri *Batı Karadeniz Endüstri Rotası *Karabük-Zonguldak Rotası *Kozlu-Üzülmez Rotası *Çaycuma-Filyos-Bartın Rotası *Ereğli-Kandilli Rotası

Kaynak: Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (2021). TR81 Batı Karadeniz Bölgesi endüstri mirası öğelerinin araştırılması raporundan derlenmiştir.

YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı; Zonguldak ilinde gelişmekte olan endüstriyel miras turizmi potansiyelini tespit etmek ve SWOT analizi ile güçlü ve zayıf yönlerini, tehdit ve fırsatlarını belirlemektir. Araştırma verileri doküman incelemesi, literatür taraması ve gözlemlerden elde edilmiştir. İlgili literatür incelendiğinde Zonguldak'ın endüstriyel mirasına yönelik çalışmaların fazla olduğu (Ekmen, 2014; Çörek, 2018; Karabağ ve Şenel, 2019; Yıldız, 2019; Fidan ve Önür, 2021) ancak ilin endüstriyel miras turizmine yönelik çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir (Gülay, 2019; Gülü Demirbulat ve Saatçı, 2020). Mevcut olan çalışmalarda ilin endüstriyel mirasının veya endüstriyel miras turizminin SWOT analizinin yapılmadığı görülmektedir. Bu yönüyle çalışmanın önemli olduğu, ilgili paydaşlara ve literatüre katkı sağlayabileceği ifade edilebilir.

SWOT analizi; bir şirketin, sektörün, yatırımın, ülkenin veya coğrafi alanın özelliklerine göre avantaj ve dezavantajlarını belirlenerek, gelecekte kontrol edilebilen veya edilemeyen çevresel faktörlerin getirdiği fırsat ve tehditlerin belirlenmesini amaçlayan bir analiz yöntemidir (Stacey, 2007). Stratejik planlama başta olmak üzere birden fazla alanda kullanılan SWOT analizi, söz konusu yönetim birimi veya bölgenin avantaj ve dezavantajlarını, gelecekte karşılaşılabilecek fırsat ve tehditleri net bir şekilde ortaya koymaya çalıştığından önemlidir. Analiz sonucunda bölgenin avantajlarına odaklanma, dezavantajlarını azaltma, bölgeye yönelik tehditleri ortadan kaldırmanın yollarını bularak fırsatlardan yararlanma imkânı sunmaktadır (İnayet ve Akbulak, 2010: 204). SWOT analizi tekniği kullanılarak bir ülkenin veya bölgenin turizm potansiyelinin iç (güçlü ve zayıf yönler) ve dış (fırsatlar ve tehditler) faktörlerini ortaya koymak mümkündür (Karadeniz vd., 2007: 196). SWOT analizi, bölgenin turizm arz potansiyelinin avantaj ve dezavantajlarını anlamada, analiz etmede ve turizm hedeflerine uygun bir strateji seçmede yardımcı olmaktadır (Gökçe, 2006: 17).

ZONGULDAK İLİ ENDÜSTRİYEL MİRAS TURİZMİNİN SWOT ANALİZİ

Tablo 3'te Zonguldak'ın endüstriyel miras turizminin SWOT analizi yer almaktadır. Tablo incelendiğinde Zonguldak'ta endüstriyel miras turizmine konu olabilecek çok sayıda arz kaynağı olduğu, ilin endüstriyel miras turizmi açısından güçlü yönlerinin ve fırsatlarının zayıf yönlerinden ve tehditlerinden daha fazla olduğu görülmektedir. Türkiye'nin ilk ve tek maden müzesinin Zonguldak'ta olması, bölgenin arkeolojik, tarihi ve kültürel değerler bakımından zengin olması, bölgede zengin taşkömürü yataklarının bulunması, ilin eski bir liman şehri olması, madencilik faaliyetlerinin gelişmiş olması, önemli üretim tesisleri ve fabrikaların olması, endüstriyel miras turizminin 12 ay uygulanabilirliği ve ulaşım ağının gelişmiş olması ilin güçlü yönlerindedir. Endüstriyel miras turizm bilincinin yetersiz olması, endüstriyel miras turizmine gereken önemin verilememesi, planlanan projelerin hayata geçirilememesi ve bölgede işlevini yitirmiş olan fabrika, tesis ve bazı yapıların kaderine terk edilmiş olması ilin zayıf yönlerindedir. İlde atıl durumda bulunan endüstriyel yapılarından bazılarının restore edilmeye başlanması, koruma çalışmalarının başlatılması, endüstriyel miras öğelerinin gün yüzüne çıkarılması, endüstriyel miras turizmine yönelik çeşitli tur rotalarının planlanması ve "Zonguldak Kömür Jeoparkı" projesi önemli fırsatlardandır. Endüstriyel miras öğelerinin tam anlamıyla korunamamasından kaynaklanan bozulma ve yok olma riski, bölgeye yatırımcı çekilmesinde karşılaşılan zorluklar ile rant odaklı koruma yaklaşımları ilde endüstriyel miras turizminin gelişmesini engelleyen önemli tehditlerdendir.

Tablo 3. Zonguldak İlinin Endüstriyel Miras Turizmi SWOT Analizi

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> *Bölgenin arkeolojik, tarihi ve kültürel değerler bakımından zengin olması *Cumhuriyetin ilk maden şehirlerinden biri unvanına sahip olması *Köklü bir liman şehri geçmişine sahip olması *Bölgede zengin taşkömürü yataklarının bulunması *Madencilik faaliyetlerinin gelişmiş olması *Kömür üretimine bağlı tesis ve yapıların bulunması *Türkiye'nin ilk ve tek maden müzesinin Zonguldak'ta olması *Bölgede demir çelik fabrikasının faaliyet göstermesi *Ulaşım ağının gelişmiş olması *Eski demiryolu ağının varlığı *Havaalanı pist büyüme çalışmalarının tamamlanması *Ulusal ve uluslararası pazarda güvenli bir destinasyon algısına sahip olması *Ankara-İstanbul gibi büyükşehirlerle yakın konumda olması *"visitzonguldak.com" adıyla bir internet sitesinin ve "tabiatilabatikaradeniz" adlı sosyal medya hesaplarının aktif olarak kullanılması *Endüstriyel miras turizminin 12 boyunca uygulanabilirliği 	<ul style="list-style-type: none"> *Bölgede endüstriyel mirası araştırarak bir kurum ve kuruluşun olmaması *Endüstriyel miras turizm bilincinin tam anlamıyla oluşmamış olması *Birden fazla fabrika ve tesisin kaderine terk edilmiş olması *Kömürün turizm açısından çok fazla değerlendirilememesi *Faaliyet göstermeyen kömür madeni sahalarının ziyarete açılmaması *Endüstriyel miras öğelerinin eko turizm ve çevresiyle birlikte değerlendirilememesi *Konaklama imkânlarının yetersizliği *Pazarlama ve tanıtım projelerinin yetersizliği *Yapılması planlanan demiryolu projelerinin hayata geçirilememiş olması *Turizm Master Eylem Planı'nda yer alan Ateş Tuğla fabrikasının hala müzeye dönüştürülemediği
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> *Bölgede turizm hareketlerinin artması *Batı Karadeniz Turizm Master Planı (2020) içerisinde endüstriyel miras turizminin desteklenmesi *Atıl durumda bulunan yapı-bina ve alanların turizme kazandırılmak istenmesi *Fener Mahallesinin kentsel sit ve üçüncü derece doğal sit alanı olarak ilan edilmesi *Üzülmez Kültür Vadisi Projesi'nin faaliyete geçirilmesi *Yeşil Rota (Kömüre Giden Yol), Bisiklet Rotası ve bölgenin endüstri miras öğelerini kapsayan tur rotalarının planlanmış olması *Dünyada en çok ziyaret edilen endüstriyel miras turizm destinasyonlarının maden alanlarından oluşması *Endüstriyel miras turizminin ülkemizde henüz yeni olması *UNESCO Küresel Jeopark Ağı Zonguldak Kömür Jeoparkı 2 yıllık adaylık sürecinin başlaması *Bölgedeki turizm platformları ve yerel yönetimlerin endüstriyel miras turizmi özelinde iletişimde olmaları *Çaycuma Havaalanı'ndan Almanya'ya doğrudan uçuşların yapılması *Endüstriyel miras turizminin istihdama olumlu katkısı ve gelir yaratma potansiyelinin yüksek olması *İlin UNESCO dünya mirası listesinde yer alan maden şehirleri arasına katılma imkânı sunması *Bölgede çekimi yapılan maden konulu film ve dizilerin marka destinasyon olma sürecine katkı sağlaması 	<ul style="list-style-type: none"> *Endüstriyel miras öğelerinin tam anlamıyla korunamamasından kaynaklanan bozulma ve yok olma riski *Turizmin gelişmiş olduğu çevre destinasyonlara talebin kayması *Bölge tanıtımının yanlış hedefler üzerinde gerçekleştirilmeye çalışılması *Havaalanında sınırlı sayıda sefer olması *Endüstriyel miras turizmi potansiyeli yüksek olmasına rağmen bölgeye yatırımcı çekilmesindeki zorluklar *Rant odaklı koruma yaklaşımlarının endüstriyel miras öğelerinde geri dönüşümü olmayan kayıplara neden olması

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bir ülke, bölge veya destinasyonda turizmin gelişebilmesi için bir çekim unsurunun olması gerekmektedir. Doğal güzellikler, tarihsel geçmiş ve kültürel miras insanları seyahat etmeye yönelten temel çekim unsurlarındandır. Turistik çekim unsurlarından biri de endüstriyel miras bileşenleridir. Kullanılmayan eski sanayi tesisleri, fabrikalar, maden ocakları, malzeme ve teçhizat kültürel mirasın bir alt bileşeni olmasına rağmen, toplum genellikle tarihi, sanatsal, arkeolojik değeri olan yapıları, alanları, gelenek ve görenekleri kültürel miras olarak algılamaktadır. Durum böyle olunca neyin korumaya ve turistik bir ürüne dönüştürülmeye değer olduğu, neyin olmadığı tam olarak bilinmemektedir. Bu bağlamda endüstriyel mirasın

ilgili kamu kuruluşları, yerel yönetimler ve yerel halk tarafından sahiplenilerek benimsenmesi, korunması ve turistik bir çekim unsuru olarak değerlendirilmesi gerekir.

Kömür kent ve insan ilişkilerine sahne olan Zonguldak ve çevresinde her yönüyle madencilik izleri görülmektedir. Taş kömürüne göre dokusu şekillenen il, tarihe tanıklık eden endüstriyel yapıları ve yaklaşık 200 yıllık madencilik kültürüyle endüstriyel miras öğelerini bünyesinde barındıran Türkiye'nin sayılı şehirlerin biridir. İlde tarihi bir geçmişe sahip olup kendi kaderine terk edilmiş çok sayıda sanayi tesisi, arıtma tesisi, maden ocağı, depo, demir yolu, bina, sosyal tesis vb. yapılar bulunmaktadır. Bu çalışma, Zonguldak'ın endüstriyel miras turizmi potansiyelinin tespit edilmesi ve SWOT analiziyle ilin güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatları ve tehditleri tespit etmek amacıyla yapılmıştır. SWOT analizinde; Zonguldak'ta endüstriyel miras turizmine konu olabilecek çok sayıda arz kaynağı olduğu, güçlü yönlerinin ve fırsatlarının, zayıf yönleri ve tehditlerinden daha fazla olduğu görülmektedir. Madencilik faaliyetinden dolayı çok sayıda maden ocağının ve fabrikaların varlığı, ilin eski bir liman şehri olması, demir yolu taşımacılığının yapılması, nostaljik bir yapıda olması ilin güçlü yönlerini oluşturmaktadır. Buna karşın, ilde endüstriyel miras turizmi bilincinin yetersiz olması, eski yapı ve alanların korunamamaya terk edilmiş olması zayıf yönler olarak tespit edilmiştir. Bunun yanında endüstriyel miras öğelerinin tam anlamıyla korunamamasından kaynaklanan bozulma ve yok olma riski önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Zonguldak'ın belirtilen zayıf yönlere ve tehditlere rağmen bazı fırsatları da bulunmaktadır. İlin en önemli fırsatı Batı Karadeniz'de tur programlarının artması ve ilde endüstriyel miras turizminin yapılabilir olmasıdır.

Zonguldak'ta endüstriyel miras turizminin gelişmesi için öncelikle ilde endüstriyel turizm bilincinin oluşturulması gerekmektedir. Bu doğrultuda endüstriyel miras turizmine konu olabilecek endüstriyel alanlar ve yapılar, maden ocakları, demir yolları, sanayi tesisleri, keresteden yapılan eski iskele gibi yapılar restore edilerek turizme kazandırılabilir. Yerel halka endüstriyel miras öğelerinin önemi hakkında çeşitli eğitimler verilerek endüstriyel miras korumaları ve bilinçlenmeleri sağlanabilir. İlin turizm stratejileri arasında endüstriyel miras turizmine yer verilmesi, bu turizm türünün doğa ve kültür turizmine entegre edilerek pazarlanması önerilebilir. Öte yandan Zonguldak'ın endüstriyel miras turizmi konusunda markalaşması için gerekli çalışmalar başlatılabilir. İlin planlama, tanıtım ve pazarlama stratejilerinde endüstriyel miras turizmine özel bir yer verilebilir. Nitekim BAKKA'nın hazırlamış olduğu Batı Karadeniz Turizm Master Planı'nda (2020) ve Batı Karadeniz Bölgesi Endüstri Mirası Öğelerinin Araştırılması Raporu'nda (2021) endüstriyel miras ve turizm öğelerinin ele alınmış olması çeşitli proje önerilerinde bulunulması ve tur rotalarının oluşturulmak istenmesi ümit verici bir gelişmedir. Zira koordineli, bütüncül bir turizm planlaması gelecek adına büyük bir önem taşımaktadır. Daha da önemlisi planlama aşamasında öngörülen projelerin hayata geçirilebilmesidir. Zonguldak'ta endüstriyel miras turizminin gelişmesi yeni istihdam alanları oluşturabileceği gibi yerel halkın refah seviyesini artırarak ekonomik kalkınmaya da katkıda bulunabilecektir.

Endüstriyel miras turizmi son yıllarda giderek popüler hale gelen bir konu olmasına rağmen, bu konudaki akademik çalışmalar yetersizdir. Bu yönüyle araştırmanın önemli olduğu ve literatüre katkı sağlayacağı beklenmektedir. Bundan sonra yapılacak araştırmalarda dünyadaki uygulamalar dikkate alınarak Zonguldak ili endüstriyel miras turizminin nasıl değerlendirilebileceğine yönelik model önerileri geliştirilebilir. Ayrıca yetkili kamu kurumlarının, yerel yönetimlerin ve yerel halkın endüstriyel miras turizmi algısını tespit etmeye yönelik araştırmalar da yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Batı Karadeniz Turizm Master Planı, (2020). [Online]: <http://batikaradeniz.gov.tr/?cat=769>, [Erişim Tarihi: 24.08.2021].
- Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı-BAKKA (2021). TR81 Batı Karadeniz Bölgesi Endüstri Mirası Öğelerinin Araştırılması. [Online]: https://bakkakutuphane.org/upload/dokumandosya/endustrimirasi_rapor_web.pdf. [Erişim Tarihi: 10.08.2021].
- Büyükarıslan, B. ve Güney, D. (2013). Endüstriyel Mirasın Yeniden İşlevlendirilme Süreci ve İstanbul Tuz Ambarı Örneği, *Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 6(2): 31-58.
- Coratza, P., Vandelli, V. and Soldati, M. (2018). Environmental Rehabilitation Linking Natural and Industrial Heritage: A Master Plan for Dismissed Quarry Areas in the Emilia Apennines (Italy). *Environmental Earth Sciences*. 77 (455). Doi: 10.1007/s12665-018-7642-9.
- Çörek, İ. (2018). *Aesthetic Paradigm and The Pure/Poetic/Bold Materiality of Industrial Heritage Buildings: The Case of Zonguldak Coal Washery Area* (M. Arch. - Master of Architecture). Middle East Technical University, Turkey.
- Edwards, J. A. and Llurdés, J. C. (1996). Industrial Heritage: Mines and Quarries, *Annals of Tourism Research*, 23 (2): 341-363. Doi: 10.1016/0160-7383(95)00067-4.
- Ekmen, F. G. (2014). Zonguldak'ta Kültürel ve Endüstriyel Mirasın Korunması ve Özel Bir Teşebbüs Örneği: Çanakçılar Arkeoloji ve Etnografya Müzesi. *İnsan, Kimlik, Mekân Bağlamında Zonguldak Sempozyumu*, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi 16-18 Ekim 2014. Zonguldak. ss: 9-20.
- Elhan, S. (2009). *Kentsel Bellek Bağlamında Sanayi Mirasının Değerlendirilmesi: İstanbul Haliç Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Fidan, F. and Önür, S. (2021). Analysis of the Industrial Heritage in Zonguldak and Recommendations for its Reutilization. *International Journal of Conservation Science*, 12(1): 177-194.
- Funk, M. and Pashkevich, A. (2020). Representations of Industrial Heritage in Tourism Marketing Materials: Analysing Androcentric Discourse in Textual and Visual Content. *Dosalgares a Multidisciplinary e-Journal*, 36, 41- 58. Doi: 10.18089/DAMEJ.2020.36.3.
- Gökçe, F. (2006). *Yerel Destinasyonlarda Turizm Potansiyelinin Belirlenmesinde SWOT (Fütz) Analiz Tekniği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Gülay, A. (2019). *Endüstriyel Mirasın Korunması ve Turizm Açısından Değerlendirilmesi: Zonguldak İli Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Güdü Demirbulat, Ö. ve Saatci, G. (2020). Endüstriyel Miras Turizmi Üzerine Zonguldak İli Özelinde Bir Değerlendirme. *Journal of Global Tourism and Technology Research*, 1(1): 35-49.
- Hashimoto, A. and Telfer, D. J. (2017). Transformation of Gunkanjima (Battleship Island): From A Coalmine Island to A Modern Industrial Heritage Tourism Site in Japan. *Journal of Heritage Tourism*, 12(2): 107-124.
- Hospers, G. J. (2002). Industrial Heritage Tourism and Regional Restructuring in the European Union. *European Planning Studies*, 10(3): 397-404. Doi: 10.1080/09654310220121112.

<https://ticcih.org/about/charter/> [Erişim Tarihi: 15.12.2021].

<https://www.erih.net/about-erih> [Erişim Tarihi: 25.01.2022].

<http://www.zonguldak.gov.tr/zonguldak-komur-jeoparki-projesi-logo-secim-anketi> [Erişim Tarihi: 15.01.2022].

<https://www.bakka.gov.tr/haber/zonguldak-maden-muzesi-avrupa-endustri-mirasi-rotasina-erih-dahil-oldu/1302> [Erişim Tarihi: 30.01.2022].

<http://www.zonguldak.gov.tr/ilimizin-unesco-kuresel-jeopark-agina-dahil-edilmesine-iliskin-toplanti-gerceklestirildi> [Erişim Tarihi: 30.10.2021].

İnayet, Z. ve Akbulak, C. (2010). Troia Tarihi Milli Parkı'ndaki Turizm Potansiyelinin SWOT Analizi ile Değerlendirilmesi. *11. Ulusal Turizm Kongresi*, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi 2-5 Aralık 2010. Aydın. ss: 203-213.

Karadeniz, E., Kandir, S. Y. ve Önal, Y. B. (2007). Seçilmiş Paydaşların SWOT Yöntemiyle Türk Turizm Yatırımlarını Değerlendirmesine Yönelik Bir Pilot Çalışma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 18(2): 195-205.

Karabağ, K. and Şenel, G. (2019). Value Analysis for Adaptive Reuse of Industrial Heritage Sites in Zonguldak, International Conference on Conservation of 20th Century Heritage from Architecture to Landscape, 23-24 April 2019, Tehran, Iran.

Karıptaş, F. S., Erdinç, J. E. ve Dinçer, B. Ö. (2015). Endüstriyel Mirasın Kentlerdeki Kültürel Sürdürülebilirlik Bağlamında İncelenmesi, *2nd International Sustainable Building Symposium*, Gazi Üniversitesi 28-30 May 2015. Ankara. ss: 512-516.

Kaya, M. ve Yılmaz, C. (2018). Endüstriyel Miras Turizmi İçin Bir Örnek: Ayancık- Zingal Orman İşletmesi (Sinop). *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 44(1): 121-162.

Kıraç, B. A. (2013). Endüstri Mirasının Korunması ve Yeniden Değerlendirilmesi, *Mimarlar Dergisi*, (9): 7-20.

Köksal, G. (2012). Endüstri Mirasını Koruma ve Yeniden Kullanım Yaklaşımı, *Güney Mimarlık Dergisi*, 5: 18-23.

Jones, C. and Munday, M. (2001). Blaenav Blaenavon and United Nations World Heritage Site Status: Is Conservation of Industrial Heritage A Road to Local Economic Development? *Regional Studies*, 35(6): 585-590. Doi: 10.1080/00343400120065741.

Peng, K. H. and Tzeng, G. H. (2019). Exploring Heritage Tourism Performance Improvement for Making Sustainable Development Strategies Using the Hybrid-Modified MADM Model. *Current Issues in Tourism*, 22(8): 921-947. Doi: 10.1080/13683500.2017.1306030.

Saner, M. (2012). Endüstri Mirası: Kavramlar, Kurumlar ve Türkiye'deki Yaklaşımlar, *Planlama*, 52: 53-66.

Stacey, D. R. (2007). *Strategic Management and Organizational Dynamics*, 6 th Edition. Prentice Hall.

Şekerci, Y. ve Akıner, İ. (2021). Endüstriyel-Kültürel Mirasın Değerlendirilmesi: Almanya Zollverein Maden Ocağı Kompleksi Örneği. *Planlama*, 31(2): 151-163.

Tanyeli, G. (2000). Endüstri Arkeolojisi Yapılarının Korunması ve Yeniden İşlevlendirilmesi, *Domus Mimarlık Tasarım Sanat İletişim Dergisi*, 8: 50-51.

TICCIH, (2003). The Nizhny Tagil Charter for the Industrial Heritage, the International Committee for the Conservation of Industrial Heritage.

- UNWTO, (2011). *Industrial Heritage in Tourism Policies for Sustainable Development*, Poland.
- Uysal, M. (2018). Endüstriyel Miras ve Turizm İlişkisinin Türkiye Turizm Planlaması Kapsamında Değerlendirilmesi, 1st International Conference on Tourism and Architecture, Karabük University 24-27 October 2018. Karabük. ss: 321-338.
- Vargas-Sánchez, A. (2015). Industrial Heritage and Tourism: A Review of the Literature. In: Waterton E., Watson S. (Ed.), (p. 219-233). *The Palgrave Handbook of Contemporary Heritage Research*.
- Yılmaz, H. (2014). Eskişehir'in Biricik Destinasyon Önerisi: Endüstriyel Miras, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29(2): 205-225.
- Yang, X. S. (2017). Industrial Heritage Tourism Development and City Image Reconstruction in Chinese Traditional Industrial Cities: A Web Content Analysis. *Journal of Heritage Tourism*, 12(3): 267-280.
- Yazgan, A. (2013). Koruma/Miras Alanlarının Turizm Amaçlı Kullanımı ve Korunması, (Editör) Dikçinar Sel, B.: *Kentsel ve Çevresel Koruması içinde* (ss. 94-113). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Xie, P. F. (2006). Developing Industrial Heritage Tourism: A Case Study of the Proposed Jeep Museum in Toledo, Ohio. *Tourism Management*, 27: 1321-1330.
- Xie, P. F. (2015). A Life Cycle Model of Industrial Heritage Development. *Annals of Tourism Research*, 55: 141-154.